

масштабів криміналізації основних сфер життєдіяльності населення; недосконалість системи реінтеграції бездомних осіб і безпритульних дітей, соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, невіршеність питання щодо примусового лікування осіб, хворих на алкоголізм; поширення дитячої бездоглядності, послаблення функцій сім'ї, зменшення кількості позашкільних гуртків і секцій за місцем проживання; незайнятість населення, зокрема молоді; зменшення обсягу інвестицій та зниження рівня довіри населення до влади; стрімкі зміни умов господарювання і ринкової кон'юнктури, – був затверджений План заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, але його виконання залишається на низькому рівні через брак коштів.

На нашу думку, окреслювати основні напрями запобігання злочинності, зокрема грабежів, має загальнодержавна програма, а конкретний план заходів на їх виконання має бути муніципальним, оскільки складання таких планів має враховувати специфіку регіону (економічну, соціальну, культурологічну та інші складові). Натомість, фінансування здійснення муніципальних заходів має фінансуватись регіональним бюджетом. Позитивний досвід такої організації запобіжної діяльності суб'єктів профілактики, який вартує уваги, є в Японії.

Для досягнення належної організації такого процесу необхідно провести децентралізацію влади в Україні та дати право запобігання протидії регіональній загальнокримінальній злочинності, зокрема грабежам, громадам. На виконання цього маємо провести системні реформи в органах внутрішніх справ, де передбачити перейменування міліції у поліцію та розподіл її на державну, регіональну та місцеву, а також передбачити двійне підпорядкування місцевої поліції як державі, так й територіальній громаді на місцях.

ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЗГВАЛТУВАНЬ

Гаврилець А.І., слухач магістратури ННІФПСКМ НАВС

Сучасна цивілізована демократична держава визнає аморальним, не припустимим та протиправним примус і насильство у сфері статевих відносин. Найбільш вагомим за ступенем суспільної небезпеки і тяжкості заподіюваних наслідків серед злочинів, які посягають на статеву свободу і недоторканність особи, є зґвалтування. В механізмі цього виду злочинної поведінки особливе місце займає насильство, агресивно-зневажливе відношення не просто до людини, її життя, злов'яз, честі і гідності, свободи, недоторканності, а й до особи іншої статі, що відокремлює таку поведінку від усіх інших видів злочинної поведінки.

Кримінологічною особливістю зґвалтувань є високий рівень їх латентності, обумовлений тим, що жертви не звертаються в правоохоронні органи. Внаслідок цього, число фактичних жертв зґвалтувань перевищує число зареєстрованих злочинів. Дана обставина свідчить про особливе значення віктимологічної профілактики зґвалтувань та організації допомоги жертвам цих злочинів, більшість з яких не потрапляє в поле зору правоохоронних органів.

Дослідженню віктимологічного аспекту зґвалтувань присвячені праці як російських так і вітчизняних учених. Як зазначає А.І. Алексєєв, «віктимологічна профілактика – один із напрямів запобігання злочинності, який ще не повною мірою реалізований у нашому суспільстві. Це специфічна діяльність соціальних інститутів, спрямована на встановлення, усунення або ж нейтралізацію факторів, обставин, ситуацій, що формують віктимну поведінку й обумовлюють учинення злочинів, виявлення групи ризику та конкретних осіб з підвищеним ступенем віктимності, вплив на них з метою поновлення та активізації їхніх захисних якостей, розроблення чи покращення засобів захисту громадян від злочинів і подальшої віктимізації».

Ефективність віктимологічної профілактики неможлива без аналізу значного обсягу відповідної інформації, що дає змогу всебічно враховувати криміногенні чинники (як загальні, так і щодо конкретного злочину). Місце, час, способи вчинення злочинів, найтипівші категорії осіб, утягнутих у них як злочинці або потерпілі – усе це слід ґрунтовно знати при організації запобіжної роботи.

Залежно від цілей і завдань, віктимологічна профілактика має три рівні: загальносоціальний, спеціальний та індивідуальний.

Загальносоціальний рівень охоплює заходи, пов'язані з виконанням соціально-економічних і культурно-виховних завдань, спрямованих на усунення чи нейтралізацію чинників та факторів, що сприяють процесу віктимізації громадян. Спеціальний рівень віктимологічної профілактики передбачає здійснення державними органами, громадськими об'єднаннями та окремими громадянами заходів, які мають за мету запобігання злочинам шляхом недопущення реалізації віктимних властивостей окремих груп осіб (неповнолітніх, жінок, представників окремих професій тощо). Індивідуальний рівень охоплює профілактичні заходи стосовно осіб, які, ураховуючи їх поведінку або сукупність характеристик як осіб, можуть стати жертвами насильницьких злочинів. Ці заходи спрямовано на підвищення захисних реакцій, а також забезпечення особистої, майнової та іншої безпеки цих громадян.

Структура загальносоціального запобігання віктимізації населення передбачає заходи соціально-економічного, політичного, правового, організаційного характеру.

Віктимологічна профілактика на загальносоціальному рівні – це діяльність широкого кола суб'єктів з реалізації комплексу заходів

соціально-економічного, правового, організаційного, соціально-психологічного, медичного, інформаційного, технічного та іншого характеру, спрямованих на гідне поведіння з потерпілими, недопущення віктимізації населення та зниження рівня віктимності.

До основних заходів віктимологічної профілактики згвалтувань на загальносоціальному рівні можна віднести: заходи щодо поліпшення соціального становища жінок в Україні, удосконалення охорони дитинства і материнства, скорочення рівня безробіття серед жінок і підвищення оплати їх праці, підвищення рівня моральності і культури, протидії таких соціальних патологій, як проституція і алкоголізм. Не менш важливим є профілактичний вплив на такі джерела формування віктимних якостей осіб жіночої статі, як недоліки сімейного, шкільного, суспільного і релігійного виховання.

Віктимологічна профілактика згвалтувань на спеціально-кримінологічному рівні, на відміну від загальносоціального, своїм об'єктом має не все населення, а окремих осіб або їх групи з підвищеною віктимністю. Вона здійснюється спеціальними суб'єктами, зокрема органами внутрішніх справ та іншими спеціалізованими соціальними інститутами, і має за мету запобігання злочинам шляхом недопущення реалізації віктимних властивостей і якостей особи.

Досягнення цієї мети забезпечується зусиллями, здійснюваними, щонайменше, у рамках таких напрямів: 1) виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню згвалтувань, якщо вони пов'язані з особою та поведінкою потерпілих, а також усунення цих причин і умов або їх нейтралізація; 2) виявлення осіб, які, відповідно до їх поведінки або сукупності особистісних характеристик, можуть з найбільшою вірогідністю стати жертвами згвалтувань, вплив на них з метою активізації їх захисних реакцій, а також забезпечення їх особистої безпеки; 3) запобігання і припинення вказаних злочинів з використанням захисних можливостей потенційної жертви.

Параметри віктимізації при вчиненні згвалтувань мають низку особливостей. Зокрема, ці злочини вчиняють часто стосовно неповнолітніх та молодих жінок у віці до 25 років, що характеризуються необачною і необережною поведінкою.

До головних напрямів віктимологічної профілактики з потерпілими від згвалтувань відносять: навчання засобам самозахисту жінок; з'ясування причин і умов, які сприяли вчиненню злочинів; узагальнення практики розкриття й розслідування справ такої категорії; використання всього потенціалу наукових і практичних заходів для запобігання вказаним злочинам; розроблення відповідних комплексів методичних рекомендацій.

Індивідуальна віктимність виявляється в різних формах. У потерпілих від згвалтувань вона може виражатися в байдужій, аморальній або, навпаки, провокуючій поведінці. У цьому напрямі

профілактичної діяльності можливе використання двох взаємопов'язаних напрямів у рамках індивідуальної віктимологічної профілактики: 1) виявлення осіб з підвищеною віктимністю; 2) корекція віктимності в окремих громадян.

Заходи безпосередньої віктимологічної профілактики спрямовані на особу, яка вже стала жертвою злочину або перебуває у віктимному стані; заходи ранньої віктимологічної профілактики – на особу, яка підпадає під ознаки потенційної жертви внаслідок того, що вона володіє високим ступенем віктимності. Відмінність між цими формами віктимологічної профілактики зумовлена головним часовим критерієм, який дає змогу визначити стан потенційної жертви до моменту вчинення стосовно неї злочину.

Журавльова Ю.В. пропонує заходи індивідуальної віктимологічної профілактики згвалтувань здійснювати за трьома основними напрямками: 1) профілактичний вплив на конкретних осіб, що володіють підвищеною віктимністю; 2) профілактичний вплив на найближче оточення потенційних жертв згвалтувань; 3) девіктимізація.

Перший напрямок індивідуальної віктимологічної профілактики згвалтувань має на меті виховання позитивних якостей особистості, що дозволяють уникнути віктимної ситуації; навчання прийомам і способам самозахисту; забезпечення особистої безпеки. розроблені рекомендації для жінок «Як уникнути сексуального насильства», що містять перелік правил поведінки в небезпечних ситуаціях і місцях, де можливий сексуальний напад, в тому числі: у під'їзді будинку; на вулиці; при спілкуванні з випадковими знайомими; автомобілі; у себе вдома (в квартирі); при влаштуванні на роботу за кордоном; у разі безпосередньої загрози нападу; рекомендації жертвам домашнього насильства.

Профілактичний вплив на найближче оточення потенційних жертв згвалтувань здійснюється заходами, які можуть бути спрямовані на мікросередовище жертви, а також у сфері навчання, роботи, дозвілля. Особливу увагу потрібно звертати на виховні та правові заходи впливу, включаючи сімейно-правові, адміністративно-правові та кримінально-правові.

Особливе значення в індивідуальній віктимологічній профілактиці згвалтувань має девіктимізація - робота з реальними жертвами згвалтувань, що має на меті нейтралізацію або мінімізацію негативних наслідків віктимізації, а також реабілітацію конкретних жертв згвалтувань. Основними напрямками роботи з особами, потерпілими від згвалтування є: психологічна реабілітація; медична допомога; юридична допомога; відшкодування заподіяної шкоди.

Згвалтування – є особливо небезпечним злочином. Недопущення вчинення цього суспільно небезпечного діяння – одна з передумов фізичного й морального здоров'я нації й окремого громадянина.